

Katarzyna Bilińska
Oddział Informacji Naukowej
Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie

Program Erasmus i bibliotekarz, czyli słów kilka o harmonii *funkcjonalności i formy fińskiego podwórka*

Słowa kluczowe: *benchmarking, fińskie biblioteki naukowe, szkolenie zawodowe, program Erasmus, współpraca międzynarodowa,*

W maju 2012 r. miałam możliwość uczestniczyć w programie Erasmus dla pracowników administracyjnych, którego celem jest doskonalenie kompetencji zawodowych, poszerzanie wiedzy w danej dziedzinie, udział w szkoleniach itp. Myślę, że nie będzie przesadą, jeśli na wstępie podkreślę prawdziwość niniejszych założeń. Wyjazd do biblioteki uniwersyteckiej Tritonia Library w miejscowości Vaasa na zachodnim wybrzeżu Finlandii, w regionie Ostrobothnia, w dniach 28.05–3.06.2012, zaznaczył się jako ważny punkt na mapie moich bibliotekarskich poszukiwań. Podczas czterech dni szkolenia, które polegało na aktywnym uczestniczeniu w spotkaniach z różnymi pracownikami biblioteki, czyli niekończącej się wymianie zdań i opowieści, zwiedzaniu wszystkich kątów książnicy, udało mi się także poznać smak fińskich białych nocy... Przeniesienie się na północ Europy na tych kilka dni okazało się nie lada wysiłkiem.

Vaasa to miasto uniwersyteckie (ok. 12 000 studentów), założone przez Karola IX — króla Szwecji na początku XVII w., najbardziej słoneczna miejscowość w całej Finlandii, która słynie z najstarszej biblioteki publicznej w kraju (1794), z najniższego wskaźnika bezrobocia, z rozwiniętego przemysłu energetycznego, archipelagu Kvarken wpisanego na Światową Listę Dziedzictwa Naturalnego UNESCO oraz oczywiście z Tritonia Library.

Pierwszy dzień w bibliotece, czyli ogólna prezentacja Tritonia Library

Biblioteka Tritonia stanowi przykład jednostki międzywydziałowej, co więcej — międzyuczelnianej, gdyż od 2001 r. obsługuje trzy uniwersytety: University of Vaasa, Åbo Akademi University in Vaasa (Turku), Hanken School of Economics in Vaasa (Helsinki), a od 2010 r. dodatkowo dwie uczelnie techniczne: Vaasa University of Applied Sciences, Novia University of Applied Sciences in Vaasa & Pietarsaari (w sumie pięć uczelni wyższych). Warto tutaj wspomnieć, iż przygotowania do połączenia kolekcji pięciu bibliotek zostały zapoczątkowane już w 1984 r.

Tritonia, mimo iż jest biblioteką naukową, uniwersytecką, to udostępnia swoje zbiory i usługi wszystkim zainteresowanym. Nazwa Tritonia wywodzi się z mitologii greckiej od syna Posejdona — Trytona, i ma podkreślić nadmorskie usytuowanie biblioteki. Budynek ukończony w 2001 r. leży nad brzegiem Bałtyku, daje szansę pracownikom i użytkownikom „wypłynięcia poza wszelkie granice poznania...”.

Fot. 1. Tritonia Library
Aut. K. Bilińska.

Struktura organizacyjna

Na szczycie piramidy plasuje się rada, a następnie dyrektor wspierany przez dwa ciała doradcze: zespół kierowniczy oraz formalne spotkania wszystkich pracowników biblioteki (2 spotkania na rok). Na kolejnym szczeblu zależności widnieją kierownicy działów: 1) edukacji i usług informacyjnych (Edu-lab, alfabetyzm informacyjny, szkolenia, kolekcje), 2) usług bibliotecznych (wypożyczalnia, wypożyczalnia międzybiblioteczna, bazy danych, gromadzenie i katalogowanie, strona WWW), 3) pion administracji (zarządzanie danymi, komunikacja). Pracownicy biblioteki są zatrudniani przez pięć różnych instytucji: University of Vaasa — 26,5 etatów; Åbo Akademi University in Vaasa — 8,5, Vaasa UAS — 7, Novia UAS in Vaasa — 4, Hanken School of Economics in Vaasa — 2.

Tab.1. Wybrane dane statystyczne z działalności Tritonia Library w 2011 r.

Rekordy w katalogu bibliotecznym	342 598 (dla drukowanych tytułów)
Wypożyczenia + prolongaty	117 441 + 523 895
Wizyty w bibliotece	313 000
Zarejestrowani użytkownicy	34 085
Pracownicy	48 etatów
Kolekcja	10 000 km półek wypełnionych zbiorami

Źródło: Opracowanie własne autorki.

Struktura przestrzenna

Budynek Tritonia Library stanowi przykład typowej współczesnej architektury fińskiej, która charakteryzuje się minimalizmem, prostotą i skromnością. Bryła biblioteki wkomponowana w serce pofabrycznej dzielnicy wyspy Palosaari, a obecnie kampusu University of Vaasa, składa się z dwóch głównych elementów, tworzących harmonijną i funkcjonalną całość. Skąpana w bieli, zbudowana ze szkła i cegły wydaje się tajemniczym

schronem, otwartym (ze względu na przeszklenie jednej ze stron budynku) a jednocześnie zamkniętym, dającym poczucie bezpieczeństwa szczególnie z powodu wyróżniającej się wieży, mieszczącej gabinety naukowców, pracowników biblioteki.

Po przekroczeniu progów biblioteki użytkownik znajduje się w holu z portiernią, pokojem przeznaczonym na samoobsługową szatnię oraz kawiarnią Oskar serwującą ciepłe i zimne napoje oraz przekąski. Obszar wolnego dostępu wraz ze stanowiskami dyżurujących oddzielony jest przeszkloną ścianą działową. Przejście przez szklane drzwi i bramkę z wbudowanym sygnalizatorem alarmowym pozwala na samodzielne korzystanie w ciszy ze wszystkich zbiorów biblioteki. Użytkownik może (ale nie musi) skorzystać z informacji bezpośrednio u bibliotekarzy dyżurujących przy stanowiskach wypożyczeń, gdyż na każdym piętrze znajdują się urządzenia do sprawdzania i samodzielnych wypożyczeń (self-check), a przy wejściu prosta wrzutnia bez systemu RFID.

Układ zbiorów w formie otwartego magazynu na czterech poziomach biblioteki poddyktowany jest podziałem według dziedzin nauki oraz UKD. Na najwyższym, czwartym piętrze czytelnik znajdzie książki i czasopisma z nauk społecznych, prawa, pielęgniarstwa oraz kolekcję publikacji Komisji Europejskiej. Na trzecim piętrze króluje ekonomia i biznes, technologia i inżynieria, statystyka (oraz specjalista informacji naukowej na dyżurze w godzinach: 11.00–17.00). Na drugim piętrze, czyli poziomie 0, gdzie znajduje się wejście główne oraz punkty informacji i wypożyczeń, ułożono podręczniki. Na najniższym poziomie zlokalizowano zbiory z zakresu języków obcych, literatury, komunikacji, edukacji, psychologii, prace dyplomowe, otwarty magazyn czasopism do 2005 r. oraz kolekcje specjalne i trzy witryny wystawowe.

Z każdym niższym poziomem przestrzeń jest zwiększana poprzez wystające uskokowo balkony, wysunięte w stronę przeszklonej ściany z widokiem na zatokę. Biurka i stanowiska komputerowe ulokowane są głównie na balkonach oraz w centralnej części między regałami

*Fot. 2. Wnętrze biblioteki
Aut. K. Bilińska.*

Czytelnicy mają możliwość chowania wypożyczonych materiałów bibliotecznych na noc do mobilnej szafki, która wyglądem przypomina zgrabny szafko-wózek. W bibliotece znajdują się tzw. sale do pracy grupowej z zapleczem komputerowym na wynajem dla studentów (10 pokoi). Istnieje system bezpłatnej rezerwacji elektronicznej na czas maksymalnie 2 godzin. Dodatkowo biblioteka dysponuje trzema salami dydaktycznymi, wyposażonymi w sprzęt komputerowy oraz ekrany do telekonferencji. Nie wszystkie zbiory Tritonia Library znalazły schronienie pod jednym dachem. W dwóch dzielnicach miasta wciąż funkcjonują oddziały przy uczelniach technicznych, które dopiero w 2010 r. dołączyły do głównej biblioteki naukowej w Vaasa.

Pracownicy Tritonia, po jedenastoletnim okresie współpracy, dostrzegają znacznie więcej zalet niż wad wynikających z modelu klastrowego, takich jak: bogatsza i bardziej różnorodna kolekcja, wspólny katalog, jedna karta biblioteczna, zwiększenie liczby wypożyczeń międzybibliotecznych, dwujęzyczna obsługa czytelnika, łatwiejsza zastępowalność pracowników w miarę potrzeb, wzrost znaczenia na arenie akademickiej. Wyzwaniem pozostaje wciąż praca nad ujednoczeniem systemów HR oraz siatki wynagrodzeń, jak również odrębność licencji na źródła elektroniczne udostępniane w bibliotece dla poszczególnych szkół wyższych.

Dzień drugi — usługi i organizacja procesów bibliotecznych

Tritonia Library gromadzi książki, czasopisma w wersji drukowanej oraz elektronicznej. Największy procent budżetu dzielonego przez pięć szkół wyższych przeznaczony jest na bazy danych z pełnotekstowymi artykułami i e-bookami. Od 2005 r. narodowy portal Nelli stanowi *gateway* (wyszukiwarkę) we wszystkich źródłach informacji dostępnych w bibliotece. Jedynym minusem jest to, że studenci i pracownicy konkretnej uczelni mogą korzystać poza kampusem tylko z tych źródeł, które opłaciła ich instytucja macierzysta. Biblioteka prowadzi aktywną wymianę międzybiblioteczną (za darmo dla pracowników, a dla studentów piszących prace dyplomowe do kwoty 50 euro).

Należy tutaj wspomnieć o rozwiązaniu fińskim podyktowanym przez Bibliotekę Narodową, niezależnie od której funkcjonuje instytucja Biblioteki Narodowego Repozytorium. Repozytorium zostało założone w 1989 r. jako wspólna instytucja dla wszystkich bibliotek w Finlandii, co pozwoliło na najbardziej ekonomiczny sposób przechowywania materiałów bibliotecznych. Dzięki temu zmniejsza się potrzeba budowania przestrzeni dla zbiorów bibliotecznych, a ich kontrola staje się łatwiejsza. Materiał przechowywany w magazynach Biblioteki Narodowego Repozytorium jest odbierany jako transfer z fińskich bibliotek i staje się jej własnością.

Biblioteka jako jednostka wspierająca procesy nauczania, kształcenia i rozwoju osobistego prowadzi Edu-lab, czyli laboratorium specjalistów odpowiedzialnych za przygotowanie kursów tradycyjnych i zdalnych, na platformie Moodle dla wszystkich kategorii użytkowników. Oferta szkoleń jest bogata: od jednorazowych po kilkumiesięczne, zakończone egzaminem. W Edu-lab owocnie współpracują specjaliści informacji naukowej, pedagodzy oraz informatycy. Zajęcia na różnych poziomach zaawansowania cieszą się ogromną popularnością i wymagają wcześniejszego zapisania się w elektronicznym kalendarzu. Naukowcy zyskują dodatkowe umiejętności w posługiwaniu się

nowymi mediami, a studenci zdobywają kolejne stopnie wtajemniczenia w wirtualnym labiryncie informacji.

Zajęcia dla studentów pierwszego roku polegają na odbyciu wycieczki po bibliotece, czyli zaznajomieniu użytkownika z systemem rozmieszczenia zbiorów, korzystania z katalogu komputerowego tak, aby w przyszłości student mógł samodzielnie skorzystać z pełnej oferty, także z dodatkowych szkoleń, sal na wynajem itd. Semestralne kursy oferowane przez Edu-lab mają przypisane punkty ECTS. Dodatkowym wyjściem na przeciw potrzebom użytkowników było otwarcie biblioteki przez całą dobę 7 dni w tygodniu (nocami — bez pracowników biblioteki). Po kilku miesiącach zgłoszono problem nielegalnego zamieszkiwania przez studentów (infrastruktura łazienek pozwalała także na wzięcie prysznic).

Specjaliści od informacji naukowej oferują użytkownikom indywidualne godzinne spotkanie za wcześniejszą rezerwacją on-line. Dzięki temu bibliotekarz ma możliwość przygotowania się do omówienia tematu wybranego przez zainteresowaną osobę. Istnieje także dyżur telefoniczny, informacja jest udzielana od poniedziałku do piątku w godzinach pracy od 10.00 do 17.00.

Procesy biblioteczne

Gromadzenie i katalogowanie zbiorów zostało podzielone między prawie wszystkich bibliotekarzy. W praktyce wygląda to w ten sposób, że bibliotekarze dziedzinowi, stanowiący większość w zespole, są odpowiedzialni za pozyskiwanie nowości z danej dziedziny w porozumieniu z kadrą dydaktyczną danej uczelni (służą temu spotkania formalne z przedstawicielami katedr, formularze elektroniczne wysyłane dwa razy do roku oraz ewaluacja zbiorów przez przedstawicieli danej dziedziny). Do tej samej grupy należą także opracowanie rzeczowe. Pozostali bibliotekarze zajmują się opracowaniem formalnym. Tritonia Library korzysta z oprogramowania Voyager firmy ExLibris. W bibliotece zatrudnione są dwie osoby na etacie tłumaczy językowych. Katalogowanie, jak i obsługa użytkownika, gwarantowane są przynajmniej w dwóch językach: po fińsku i szwedzku (katalogowanie) oraz często po angielsku (strona internetowa i opis pomieszczeń).

Bibliotekarze nie opracowują baz danych, ani nie uczestniczą w dokumentacji dorobku naukowców pięciu instytucji. Istnieje formularz elektroniczny na stronie biblioteki, który pozwala na samodzielne uzupełnienie rekordu i podpięcie pliku w formacie .pdf z pracą magisterską oraz licencjacką (stopień wyższy od mgr, a przed dr), obronioną na University of Vaasa (od 2000 r. oraz z 1998, 1995 r.). Autor pracy ma prawo ograniczyć dostępność pełnego tekstu do terenu kampusu. Publikacje naukowe uniwersytetów o profilu technicznym z całej Finlandii są dostępne za darmo w pełnym tekście, na platformie Theseus: (www.theseus.fi),¹ co zapewniła Konferencja Rektorów Fińskich Uniwersytetów Technicznych.

---

¹ Odesłanie do strony internetowej przedstawia wersję aktualną w dn. 1 listopada 2012.

Obsługa czytelnika

Dyżury na poziomie 2. (wypożyczenia) oraz na poziomie 3. (punkt informacji naukowej) są rozpisane w skali roku na wszystkich pracowników, w zależności od ich specjalizacji zawodowej i kompetencji w zakresie wyszukiwania w źródłach elektronicznych. Bibliotekarze pełnią dyżury kilka razy w miesiącu (2-3 godziny), co nie powoduje żadnego obciążenia, lecz daje szansę urozmaicenia czynności i co najważniejsze, bezpośredniego kontaktu z użytkownikiem.

Dzień trzeci — PR oraz promocja

Biblioteka w 2012 r. zainaugurowała swoją obecność na regionalnych targach książki, reklamując swoje usługi oraz prezentując kolekcje e-książek na czytnikach Amazon Kindle. Codzienna promocja polega na aktywnym powiadamianiu użytkowników poprzez media społecznościowe (Facebook, Twitter), na stronie WWW, poprzez listy mailingowe oraz przede wszystkim na drodze regularnych zajęć szkoleniowych adresowanych zarówno do naukowców, jak i studentów. Okresowo przeprowadzane są ankiety w formie elektronicznej w celu ewaluacji oferty źródeł elektronicznych przez dydaktyków. Niecodzienną aktywność prowadzą bibliotekarze przy okazji świąt: w grudniu częstując studentów piernikami oraz organizując happeningi, np. występ dziecięcego chóru w przebraniach aniołów.

Pracownicy biblioteki dbają o dobry wizerunek także wewnątrz samej instytucji. Dzięki nieformalnym spotkaniom, raz w miesiącu, informują się nawzajem o bieżących problemach, pomysłach innowacji systemu pracy. Tritonia Library od kilku lat bierze aktywny udział w wymianie Erasmus, odwiedzając zagraniczne biblioteki oraz przyjmując gości z zagranicy.

Dzień czwarty — prezentacja Biblioteki Głównej UEK, dyskusja i podsumowanie na łonie natury

Ostatni dzień w Tritonia Library rozpoczął się od zaprezentowania naszej biblioteki na spotkaniu z fińskimi bibliotekarzami. W przyjaznej atmosferze podzieliłam się sukcesami, co wywołało szczere zaciekawienie. Ostatecznie zadeklarowano chęć rewizyty. Druga część programu zawierała same przyjemności: uroczysty lunch w towarzystwie Kierownika Biura ds. Współpracy z Zagranicą Vaasa University of Applied Sciences (Tuija Tammi), kierownika ds. usług bibliotecznych (Marita Ahola) oraz bibliotekarza (Hanna Erkinheimo) oraz wycieczkę do muzeum i rezerwatu Kvarken. Archipelag z morenami polodowcowymi, rybackimi chatami, bogatą florą i fauną został mi w pamięci jak piękny pożegnalny obrazek z fińskiej pocztówki...